

■ Av. Sinan SÜRÜCÜ ■

CEZA İNFAZ KURUMLARINDA TUTUKLU VE HÜKÜMLÜLERDEN ALINAN ELEKTRİK ÜCRETLERİNİN DAYANAĞI VE MEVZUAT İLE İNSAN HAKLARI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

THE BASIS OF THE ELECTRICITY AMOUNT COLLECTED FROM THE PRISONERS AND ITS
EVALUATION IN TERMS OF BOTH LEGISLATION AND HUMAN RIGHTS

ÖZET

Bilindiği üzere ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerden buldukları koşunun aydınlatma haricindeki elektrik kullanım ücretleri tahsil edilmektedir. Bu durumun kanuni bir dayanağı bulunmama ile birlikte yönetmelik ile getirilen bir düzenleme söz konusudur. Çalışma kapsamında tutuklu ve hükümlülerden koşunun elektrik kullanımı için ücret alınmasının hukukiliği tartışılmaya çalışılacaktır. Bu kapsamda konu öncelikle mevzuat açısından değerlendirilecek sonrasında ise insan hakları hukuku açısından irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Hükümlülerin insan hakları, elektrik ücreti, mülkiyet hakkı, özel ve aile hayatına saygı hakkı, işkence yasağı.

ABSTRACT

As is known, the electricity expenses of the prisons are charged from the prisoners with the exception of lighting expenses of dormitories. Although there is no legal basis for this situation, there is a regulation which established by the administration. In this study, legality of charging prisoners for electricity use in wards will be discussed. Within this scope, the subject will be evaluated firstly in terms of legislation, then in terms of human rights law.

Keywords: Human rights of the convicted, electricity expenses, protection of property, right to respect for private and family life, prohibition of torture.

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 11.04.2023 Kabul Tarihi: 06.08.2023

* ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0029-9036>

İzmir Barosu, sinansurucu@hotmail.com

Giriş

Cezalandırmanın kökeninin insanlığın ortaya çıkışı kadar eskiye dayandığı söylenebilecektir¹. Zira birlikte yaşamının kurallarına uygun hareket etmeyen, mevcut düzeni zorlayan üyelerin cezalandırılması her dönem insan toplulukları açısından bir gereklilik olarak görülmüştür. Bu kapsamda tarih boyunca son derece farklı şekillerde cezalar uygulanmıştır.

İlkel toplumlardaki cezalandırmanın çoğu zaman fiziksel ceza şeklinde olduğu görülmektedir. Bununla birlikte fiziksel cezalar sadece ilkel toplumlarda uygulanmamış ve yüzyıllar boyunca temel cezalandırma yöntemi olarak uygulanmaya devam edilmiştir².

Ancak infaz hukukunun önce ortaya çıkması sonra da gelişme göstermesi ve filizlenen insan hakları hukukunun etkisiyle eziyet çektirme, fiziksel cezalandırma ortadan kalkmıştır. Böylece Foucault'nun deyişiyle "ceza yavaş yavaş sahne olmaktan çıkmıştır"³. Ancak fiziksel cezalandırmanın tam olarak ortadan kalkmadığı dönemde, bugünkü haline benzer şekilde ilk cezaevleri Amsterdam'da oluşturulan cezaevleri olarak tarihteki yerini almıştır⁴. Sonrasında da Aydınlanma Çağı'nın etkisi

¹ Bilinen ilk kanunların ortaya çıkmasından önce de kimi toplumsal kurallar ve yaptırımlar geliştirildiği yönünde bilgi için bkz. Mitchel P. Roth, "Göze Göz Suç ve Cezanın Küresel Tarihi", Çev.: Barışhan Erdoğan, Can Yayınları, 1. Baskı, 2017, s:16, 17. Daha çok kişisel öç, intikam niteliğinde olarak cezalandırmanın bireysel tepki şeklinde M.Ö. 5000 yıllarından itibaren başladığına dair bilgi için bkz. Harry Elmer Barnes, Negley K. Teeters, "İlkel Cezalar ve Fiziksel Cezanın Başlıca Türleri", Çev.: Devrim Aydın, Ankara Barosu Dergisi, 2011/4, s:163.

² Zaman içerisinde törensel niteliğini kaybetmiş olsa da fiziksel cezaların uzun bir süre uygulandığına dair bilgi için bkz. Veli Özer Özbek, "İnfaz Hukuku", Seçkin Yayıncılık, 14. Baskı, 2021, s:32; Ramadan Sanıvar, "Modern İnfaz Hukuku ve Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye) Kurumu", Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, 2020, s:27.

³ Michel Foucault, "Hapishanenin Doğuşu", Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, 8. Baskı, s:40. Cezanın eziyet veren bir gösteri şeklinde uygulanmasının bırakıldığına dair bilgi için bkz. Fahrettin Kıdıl, "Cezalandırmanın Amacı ve "Umut Hakkı" Bağlamında Koşullu Salıverilme Yasakları", TBB Dergisi, Yıl:31, Sayı:138, 2018, s:48.

⁴ Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, "Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku", Seçkin Yayıncılık, 21. Baskı, Ekim 2021, s:491; Pınar Bacaksız, "Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:16, Özel Sayı 2014, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, s:4920.

ile⁵ özgürlüğü bağlayıcı cezalar, bir başka deyişle hapis cezası temel cezalandırma yöntemi haline gelmiştir⁶.

Bugün ülkemizde uygulanabilecek olan cezalar da TCK'nın 45. maddesi uyarınca; *“suç karşılığında uygulanan yaptırım olarak cezalar, hapis ve adli para cezalarıdır”*. Görüleceği üzere günümüzde cezalar ya hükümlünün özgürlüğüne ya da malvarlığına yönelik olmaktadır⁷.

Ancak cezaevlerinin tüm sorunlarının çözüldüğü ya da hapis cezasına ilişkin tüm tartışmaların tüketilerek bir sonuca ulaşılabildiğini söyleyebilmek zordur. Nitekim 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un⁸ 3. maddesi ile infazda temel amaç şu şekilde açıklanmıştır⁹; *“Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amaç, öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır”*. Bununla birlikte günümüzde halen hükümlüye bedel ödetmek, kefaret amacı infaz alanını terk etmemiştir¹⁰. Ancak özgürlüğü bağlayıcı cezaların niteliği gereği

⁵ Hapis cezasının Aydınlanma Çağı düşüncelerine uygun bir ceza olduğu yönünde bilgi için bkz. Cumhuriyet Ertekin, *“Zulmün Tarihi”*, Sia Kitap, 2. Baskı, 2021, s:24,25. Cezalandırmanın günümüzdeki haline gelmesinde Aydınlanma Çağı düşünürlerinin önemli payı olduğuna dair bilgi için bkz. Bacaksız, s:4919.

⁶ Fransız İhtilali sonrasında özgürlüğün insan için vazgeçilemeyecek bir değer olarak kabul edilmesi ile hapis cezasının temel cezalandırma yöntemi haline dönüştüğüne dair bilgi için bkz. Mehmet Emin Artuk, Mehmet Emin Alşahin, *“Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi”*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Yıl:2015, C:21, S:2, s:154, Ahmet Gökçen, *“Hürriyeti Bağlayıcı Cezaın Amacı ve İnfazı Sistemleri”*, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:8, Yıl:2000, Sayı:1-2, s:205.

⁷ Berrin Akbulut, Neslihan Demirkol, Taha Yasin Turan, *“İnfaz Hukuku”*, Adalet Yayınevi, 2021, s:77; Özbek, s:97.

⁸ Bundan sonra CvGTİHK olarak anılacaktır.

⁹ CvGTİHK'nun 3. maddesinde infaz ile genel ve özel önlemenin amaçladığı yönünde bilgi için bkz. Bahattin Aras, Sezgin Güverçin, *“İnfaz Hukuku”*, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, 2021, Ankara, s:37. Alman İnfaz Kanunu'nda da failin yeniden sosyalleşmesi ve diğer suçlardan toplumun korunması şeklinde iki amacın bulunduğu dair bilgi için bkz. Timur Demirbaş, *“İnfaz Hukuku”*, Seçkin Yayıncılık, 8. Baskı, 2021, s:198.

¹⁰ A. Vedat Dilberoğlu, *“Cezalar ve Güvenlik Tedbirlerinin Amacı ve Niteliği”*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:65, Sayı:4, 2016, s:1534,1535.

kimi haklar açısından kısıtlamalar söz konusu olabilirse de hükümlüler de temel hak ve özgürlüklere sahiptir. Bu nedenle kendilerine uygulanan kısıtlamalar Anayasa başta olmak üzere İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi¹¹ ve kanunlara uygun olmak durumundadır.

Bu kapsamda çalışmanın konusunu; ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlülerden¹² kaldıkları koğuşa ilişkin elektrik giderlerinin tahsil edilmesi oluşturmaktadır. Anılan tahsilatın hukuken mümkün olup olmadığı, mümkün ise ne kapsam ve tutarda mümkün olduğunun açıklanması için konunun birçok açıdan incelenmesi zorunludur. Bu nedenle konunun ilk olarak mevzuattaki dayanağı ve hukukilik açısından incelenmesi gerekmektedir. Sonrasında ise konu insan hakları hukuku kapsamında ele alınacaktır.

1. Mahpuslardan Elektrik Gideri Alınmasının Dayanağı ve Mevzuat Açısından Değerlendirilmesi

Mahpuslardan elektrik gideri tahsil edilmesinin kanuni bir dayanağı bulunmamaktadır. Zira CvGTİHK içerisinde bu yönde idareye bir yetki tanınmamıştır¹³. Bu durumda öncelikle üzerinde durulması gereken husus; idarenin kanun ile kendisine tanınmayan bir yetkiyi kullanıp kullanamayacağıdır. Zira idarenin yetkisizliği asıldır ve idare, kanun ile tanınmamış bir yetkiyi kullanamayacaktır. Bu durum doktrinde; idarenin belirli konularda faaliyette bulunabilmesi için kanuni bir yetkiye sahip olması ve Anayasa'nın 13. maddesi uyarınca temel hak ve hürriyetlerin ancak kanunla sınırlanabileceğinden idareye kanun ile bir yetki tanınmadıkça, idarenin temel hak ve hürriyetlere dokunacak davranışlarda bulu-

¹¹ Bundan sonra İHAS olarak anılacaktır.

¹² Bundan sonra tutuklu ve hükümlüler birlikte mahpus olarak anılacaktır.

¹³ Kanun koyucunun konu hakkında düzenleme getirmek istediğinde bu durumu kanun ile düzenlediği de görülmektedir. Zira 1934 tarihli 2548 sayılı Ceza Evleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkumlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanun ile hükümlülerden cezaevinde buldukları süreye ilişkin yiyecek bedelinin tahsil edileceği kabul edilmiştir. Bu düzenleme olması gereken hukuk ve insan hakları açısından son derece tartışmalı olmakla birlikte en azından kanuni bir dayanak teşkil etmesi açısından önemlidir. Bununla birlikte kanunlarda elektrik giderinin tahsiline ilişkin benzer bir düzenlemenin bulunmuyor oluşunun yukarıdaki açıklamalarımızı destekler nitelikte olduğunu düşünmekteyiz.

namayacağı belirtilmek suretiyle açıklanmaktadır¹⁴. Buna göre; yürütmenin düzenleme yetkisini kullanabilmesi için öncelikle yasama tarafından kanun ile genel çerçevenin belirlenerek yürütmenin görevlendirilmesi gerekmektedir¹⁵. Bir başka deyişle yürütme organının düzenleme yapma yetkisi yasama organının çizmiş olduğu sınırlar içerisinde ve kanuna uygun olmak koşuluyla kullanılabilir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi¹⁶ içtihatlarında da mülkiyet hakkına yönelen müdahalelerin hukuki bir dayanağının bulunması ve bu dayanağın erişilebilir, öngörülebilir, kesin olması gerektiği belirtilmektedir¹⁷. Görüleceği üzere, ülkemizde kanuni bir dayanağı olmadığından mahpuslardan elektrik ücreti tahsili İHAM kararları ile uyumluluk göstermemektedir.

CvGTİHK'un 1. maddesinde de; *"Bu Kanunun amacı, ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin usul ve esasları düzenlemektir"* denilmek suretiyle infazın usul ve esaslarına ilişkin kuralların, süljelerin hak ve yetkilerinin CvGTİHK ile belirleneceği ortaya konulmuştur. Böylece infaz sürecine ilişkin keyfi usul ve kurallar getirilemeyeceği de açıkça belirtilmiş olmaktadır.

CvGTİHK incelendiğinde; uygun görüldüğü takdirde kanun koyucu tarafından giderlerin mahpuslardan tahsil edilmesi yönünde düzenlemelere mevzuatta yer verildiği de görülmektedir. Bu kapsamda CvGTİHK'un 54/1-b bendi ile hükümlülerin kendi istekleri ile buldukları kurumdan başka bir kuruma nakledilebilmesi için *"nakil giderlerini peşin olarak ödemeyi kabul etmeleri"* şart koşulmuştur. Görüleceği üzere kanun koyucunun iradesi giderlerin tahsil edilmesine yönelik olduğunda bu durum kanuna yansıtılmıştır. Oysa CvGTİHK içerisinde

¹⁴ Oğuz Sancakdar, Lale Burcu Önüt, Eser Us Doğan, Mine Kasapoğlu Turhan, Serkan Seyhan, *"İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı"*, Seçkin Yayıncılık, 8. Baskı, Eylül 2019, s:50.

¹⁵ Seçkin Yavuzdoğan, *"Anayasa Mahkemesinin Yürütme Organının Düzenleyici İşlem Yapma Yetkisine Yaklaşımı"*, AÜEHFD, C. VIII. S.3-4 (2004), s:237.

¹⁶ Bundan sonra İHAM olarak anılacaktır.

¹⁷ Birçok karar içerisinde Beyeler / İtalya, Başvuru No: 33202/96, 05.01.2000, §108-110.

ceza infaz kurumlarında kullanılan elektriğe ilişkin ücretin mahpuslardan tahsil edileceğine dair bir düzenleme yer almamaktadır. Bir başka deyişle mahpuslardan tahsil edilen elektrik giderlerinin kanuni bir dayanağı bulunmamaktadır. Bu nedenle kanımızca bu yönde bir tahsilat yapılabilmesi öncelikle ve sadece bu nedenle dahi mümkün değildir.

Belirtilenlerle birlikte kanun ile olmasa da mevzuatta elektrik giderlerinin mahpuslardan tahsiline yönelik düzenlemeler bulunmaktadır. Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik'in 9. maddesinde¹⁸; *“Aydınlatma dışındaki elektrik giderleri ... hükümlü tarafından karşılanır”* düzenlemesine yer verilmiştir. Nitekim Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nce de mahpuslardan alınan elektrik giderleri anılan düzenlemeye dayandırılmaktadır¹⁹. Böylece kanun içerisinde yer almayan bir yetkinin yönetmelik ile idareye tanındığı görülmektedir. Ancak yukarıda açıklandığı üzere kanun ile tanınmamış bir yetkinin idare tarafından yönetmeliğe dayanılarak kullanılabilmesi mümkün değildir.

Üstelik CvGTİHK'un 35. maddesinde yönetmelik ile düzenleme getirilebileceğine dair hüküm *“hükümlülerin oda ve eklentilerinde bulundurulabilecekleri veya bulunduramayacakları kişisel eşya, gıda, tıbbi malzeme ve diğer ihtiyaç maddeleri”* ile sınırlı olup mahpuslardan elektrik gideri tahsil edilmesine ilişkin bir düzenleme yapma yetkisi tanınmamıştır. Bu nedenle mahpusların yanlarında bulundurulabilecekleri eşyaların yönetmelik ile düzenlenmesi kanuna uygun olmasına karşın bu eşyaların kul-

¹⁸ Yönetmelik'in 9. maddesi 31.01.2023 tarihinde 32090 sayısı ile Resmi Gazete'de yayınlanan Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik ile değiştirilmiş olmakla birlikte *“Aydınlatma dışındaki elektrik giderleri, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu tarafından mesken abonelikleri için belirlenen ücret tarifesi esas alınarak ceza infaz kurumunca hesaplanan bedel üzerinden hükümlü tarafından karşılanır”* şeklindeki yeni düzenlemede de aydınlatma dışındaki giderlerin hükümlüler tarafından karşılanacağını kabul edildiği görülmektedir.

¹⁹ Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü'nün internet sitesinde konuya ilişkin; *“Ceza İnfaz Kurumlarına Bulundurulacak Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelikte “Aydınlatma dışındaki elektrik giderleri hükümlü tarafından karşılanır.” hükmü yer almaktadır. Bu nedenle hükümlü ve tutuklulardan kurumun genel aydınlatma gideri değil, sadece oda ve eklentilerinde aydınlatma dışında kullandıkları elektrik bedeli tahsil edilmektedir. Söz konusu mevzuatlar gereğince sadece hükümlü ve tutukluların kurum izni ve kendi istekleri doğrultusunda kantinden temin ettikleri eşyalar ile oda ve eklentilerinde kişisel ihtiyaçları için aydınlatma dışında kullandıkları elektriğin bedeli (televizyon ve vantilatör gibi elektrikli eşyalar için) alınmaktadır.”* şeklinde açıklama yer almaktadır (<https://cte.adalet.gov.tr/Home/SSSorularDetay/7> Erişim: 04.01.2023).

lanımı için gerekli olan elektrik ücretinin mahpuslardan tahsil edilmesi hiçbir şekilde kanuna uygun değildir.

Konu hakkında mevzuata ilişkin son değerlendirme Türk Ceza Kanunu²⁰ ve Kabahatler Kanunu²¹ açısından gerçekleştirilecektir. Zira idarenin aksine sivil kişilerin özgürlüğü asıldır ve TCK, KK ya da özel kanunlar ile bir eylem yasaklanmadıkça sivil kişilerin eylemleri sınırlandırılmayacaktır.

Hükümlü ve tutuklular açısından da değişen bir durum yoktur. Bir başka deyişle hükümlü ve tutukluların da özgürlüğü asıl kuraldır ve kişi özgürlüğü hakkı başta olmak üzere kısıtlamaların tümü kanun ile getirilmek durumundadır. Nitekim mahpuslar CvGTİHK'un 35. maddesi uyarınca koşullarında kişisel eşya bulundurabileceklerdir. Anılan maddenin atfı ile getirilen Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik de mahpusların otuz yedi ekran televizyon, elektrikli su ısıtıcısı, saç kurutma makinesi, büro tipi buzdolabı, iklim koşullarına göre vantilatör gibi elektrikli aletler bulundurabileceklerini düzenlemektedir. Öyleyse bulundurulmasına imkan ve hak tanınan bu aletlerin kullanılması kanun ile yönetmelik hükümlerine dayanmaktadır.

Bu durumda iki hususun dikkate alınması gerekmektedir. Bunlardan ilki kanun ile tanınmayan ve yönetmelik ile getirilen bir hakkın mahpuslar tarafından kullanılıp kullanılmayacağıdır. Normlar hiyerarşisi uyarınca kanun ile tanınan temel bir hak ve özgürlük yönetmelik ile kısıtlanamayacaktır²².

Bununla birlikte yönetmeliğin kanun ile tanınan hakkı genişletmesi mümkündür. Mahpusların dış dünya ile iletişimi kısıtlanabilir ise de

²⁰ Bundan sonra TCK olarak anılacaktır.

²¹ Bundan sonra KK olarak anılacaktır.

²² Doktrinde de "temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması kanun ile yapılabilir (m. 13). Yasal bir düzenleme olmaksızın, yürütme ve idare bir hak ve hürriyeti ilk elden düzenleyici işlemlerle sınırlayamaz" denilmektedir (Erdoğan Teziç, "Anayasa Hukuku", Beta Yayınları, S. Basi, İstanbul 1998, s:13).

tamamen ortadan kaldırılamaz²³. Bu kapsamda mahpusların dış dünyadaki gelişmelerden haberdar olma, televizyon izleme, radyo dinleme gibi birçok hakkı bulunmaktadır. Nitekim mülkiyet hakkı da hem Anayasa'nın 35. maddesi hem de İHAS'ın 1 sayılı Ek Protokolü'nün 1. maddesi ile koruma altına alınmıştır²⁴. Anayasa'nın 90/son fıkrası uyarınca ulusal mevzuat ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerin aynı konuda farklı hükümler içermesi halinde uluslararası hükümler esas alınacaktır.

Görüleceği üzere hem Kanun ile bu yönde hak tanınması hem de yönetmelik ile hak ve özgürlüklerin genişletilmesi mümkün olduğundan Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik ile bulundurulmasına imkan tanınan elektrikli eşyaların mahpuslar tarafından bulundurulması ve kullanılması mümkündür.

Ayrıca belirtilmelidir ki mahpuslardan elektrik ücreti alınması Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru konusu yapılmış ise de Mahkeme; birçok konuya ilişkin başvuruda başvurucudan elektrik ücreti alınmasını diğer ihlal iddiaları kapsamında değerlendirmiş, konuya özel bir tartışma getirmemiştir. Başvuru kapsamında; açıkça dayanaktan yoksun bulunan başvuruların kabul edilmezliğine karar verilebileceği; bu kapsamda karmaşık veya zorlama şikayetler, kanun yolu şikayeti niteliğinde şikayetler, başvurucuların ihlal iddialarını temellendirmediği şikayetler ile temel haklara yönelik bir ihlalin olmadığı açık olan şikayetlerin açıkça dayanaktan yoksun kabul edileceği belirtilmiştir. Anılan ilkeler uyarınca başvuru kapsamında, başvurucunun hangi temel hak ve özgürlüklerinin hangi nedenle ihlal edildiğinin açıklanmadığı, idari süreç hakkında ayrıntılı açıklamalar getirilmediği, soyut ve genel ifadelerle ihlal iddiasında

²³ Nitekim İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi kararlarında da dış dünya ve diğer mahpuslardan tamamen bir tecritin İHAS'ın 3. maddesini ihlal edeceği belirtilmektedir (Ilaşcu ve diğerleri / Moldova ve Rusya, Başvuru No: 48787/99, 08.07.2004, §432, 438, 444-447).

²⁴ Mülkiyet hakkının hem her türlü taşınır ve taşınmaz mal, hem fikri haklar hem de malvarlığına dahil her türlü ekonomik değeri kapsayan geniş bir alanı kapsadığına dair bilgi için bkz. Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Oğuz Sancakdar, Rifat Murat Önok, "İnsan Hakları El Kitabı", Seçkin Yayıncılık, 8. Baskı, 2019, s:645,646.

bulunulduğu belirtilerek başvuru açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez bulunmuştur²⁵.

Üzerinde durulması gereken ikinci husus; bulundurulmasına imkan tanınan bu elektrikli aletlerin mahpuslarca kullanılmasının TCK, KK ve özel kanunlar ile de sınırlandırılmamış olmasıdır. Zira TCK'nın 163. maddesi ile suç olarak kabul edilen eylem "Abonelik esasına göre yararlanılabilen elektrik enerjisinin, suyun veya doğal gazın sahibinin rızası olmaksızın ve tüketim miktarının belirlenmesini engelleyecek şekilde tüketilmesi" halidir. Oysa mahpusların mevzuata uygun olarak bulundurmakta oldukları eşyaların kullanılması bu kapsamda kabul edilemeyecektir. Sonuçta bu açıdan mahpuslara yasaklanmış bir eylem de söz konusu değildir.

Görüleceği üzere yasaklanmamış, aksine mevzuat ile tanınmış bir hakkın kullanımı nedeniyle kişilere kanuna dayanmayan bir külfet yüklenmesi mümkün değildir.

2. Mahpuslardan Elektrik Gideri Alınmasının Hukukiliği ve İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi

Kanımızca konu hakkında sorulacak ilk soru hükümlü ve tutuklu olmayan, özgürlüğü kısıtlanmamış kişilerin evlerinde ya da kendilerine ait diğer alanlarda kullanmakta oldukları elektriğin ücreti kendilerinden tahsil edilirken mahpuslardan elektrik tahsilatı yapılmamasının eşitlik ilkesine uygun olup olmayacağı ve olması gereken hukuk açısından sorun teşkil edip etmediğidir.

Bilindiği üzere devletlerin güç kullanma yetkisi, bir başka deyimle "şiddet tekeli" toplum halinde yaşamı devam ettirebilmeyi sağlamak adına devletlere verilmiş bir yetkidir²⁶. Şiddet tekeli; ceza hukuku so-

²⁵ Ali Yıldırım, Başvuru No: 2018/19004, 03.11.2022, §62-70.

²⁶ Aynı yönde bilgi için bkz. Esmâ Nalbant Arabacı, "Norbert Elias'ın Uygarlık Kuramı Üzerine Bir İnceleme", Cilt:12, Sayı:3, Eylül 2019, s:82. Devletlerin, şiddet tekeli eline geçirmesi ile ortaya çıktığına dair görüş için bkz. Sıla Nazlı Kelce, Halil İbrahim Aktay, "Devletin Şiddet Tekeli – Meşruiyet Sorgusu", <http://www.umut.org.tr/userfiles/files/PDFler/S%C4%B1la%20Nazl%C4%B1%20Kelce%2C%20Halil%20>

nucunda hükmolunan yaptırımları da kapsamakta olan bir yetkidir. Bununla birlikte ceza hukuku “ultima ratio” yani son çaredir. Bir başka deyişle diğer tüm alanlar çaresiz kaldığında ceza hukuku devreye girmeli ve kişiler yaptırım uygulanmak suretiyle yeniden topluma kazandırılmaktadır.

Ancak ceza hukuku kapsamında da yaptırımlar ölçülülük, amaç ve önleme gibi kriterler dikkate alınarak uygulanır. Bu kapsamda da adli para cezasından ölüm cezasına kadar birçok yaptırım söz konusu olabilmektedir. Bununla birlikte Türkiye İHAS'ın 6 ve 13 sayılı Ek Protokollerini imzalamak ve kanunlarda değişiklik yapmak suretiyle ölüm cezasını mevzuatından çıkartmıştır²⁷. Böylece mevzuatımızdaki en ağır ceza hapis cezası haline gelmiştir.

Bu durum aynı zamanda son çare olan ceza hukukunun en son başvurulacak olan yaptırım türünün hapis cezası olduğunu da ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle hapis cezaları son çarenin de en son başvurulacak yoludur.

1%CC%87brahim%20Aktay.pdf (Erişim:08.01.2023), şiddet tekelinin modern devletin en belirleyici özelliği olduğuna dair bilgi için bkz. Emek Bayrak, “Şiddet Tekelinin Tarihsel Gelişimi ve Bugüne Dair Notlar”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:68 (1), 2019, s:59. Devlet tarafından uygulanan şiddetin “meşru şiddet” olarak isimlendirilmesine ilişkin bkz. Jean-Claude Paye, “Hukuk Devletinin Sonu”, İmge Kitabevi, 1. Baskı, 2009, s:11. Yasa ile kamusal zor veya meşru şiddetin birbirlerinin zorunlu koşulu olduğuna dair görüşü için bkz. Özkan Ağaş, “Ceza ve Adalet”, Metis Yayıncılık, 2. Baskı, 2017, s:56.

²⁷ Türkiye, ölüm cezasını oldukça sınırlayan ve anılan cezaya ilişkin askıya alma ile çekince koyma yasağı getiren İHAS'ın 6 sayılı Ek Protokolü'nü 15.01.2003 tarihinde, yine askıya alma ile çekince koyma yasağını içerir ve ölüm cezasını istisnası bulunmayan bir şekilde kaldıran 13 sayılı Ek Protokolü ise 09.01.2004 tarihinde imzalamıştır. Türkiye ayrıca Birleşmiş Milletler kapsamında imzalanan Ölüm Cezasının Kaldırılmasını Amaçlayan, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İkinci İhtiyari Protokolü de 06.04.2004 tarihinde imzalamış ve 5415 sayılı Kanun ile anılan protokolün onaylanması da uygun bulunmuştur. Bu süreçte ölüm cezasına ilişkin düzenlemeler ülkemiz mevzuatından da, henüz 765 sayılı TCK'nın yürürlükte olduğu süreçte, kaldırılmıştır (14.07.2004 tarihli 5218 sayılı Ölüm Cezasının Kaldırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile ölüm cezasına ilişkin son düzenlemeler de mevzuatımızdan çıkartılmıştır). Anılan düzenlemeler ve ölüm cezasının kaldırılması kanımızca oldukça yerindedir zira çağdaş infaz hukukunun temel amacı hükümlünün rehabilitasyonu ve topluma yeniden kazandırılmasıdır. Buna karşın ölüm cezası bu amaca hizmet edebilecek nitelikte bir ceza değildir (Öztürk, Erdem, s:488,489). Bu nedenle de çağdaş infaz hukukunun bir parçası olamayacak ölüm cezasının kaldırılması insan hakları hukuku açısından bir zorunluluktur (Özbek, s:97).

Bununla birlikte hakkında hapis cezasına hükmolunan bir hükümlü ile ülkemizde gerçek anlamda bir tutukevi bulunmadığından CvGTİHK'un 111. maddesi uyarınca ceza infaz kurumlarında tutulan tutukluların bu en son çare kapsamında dahi tüm haklarının ellerinden alınması söz konusu değildir. Mahpusların kişi özgürlüğü hakkının kısıtlanması ile seyahat özgürlüğü gibi birçok diğer hakkını ya doğrudan ya da dolaylı olarak kullanamayacağı açıktır²⁸. Bununla birlikte hükümlüler, kişi özgürlüklerinin kısıtlanması neticesinde tüm haklarını kaybetmemektedirler²⁹. Nitekim insancılıktan uzaklaşan hukuk, yaptırım ve cezalar kaba kuvvetten ibaret olacaktır. Bu nedenle de mahpusların üzerlerine kapanan kapılar insan haklarını dışarıda bırakmamaktadır.

Nitekim bu durum CvGTİHK'un 6/1-b bendinde; *"Hürriyeti bağlayıcı cezanın zorunlu kıldığı hürriyetten yoksunluk, insan onuruna saygının korunmasını sağlayan maddi ve manevi koşullar altında çektirilir"* şeklinde ifade edilmiştir. Konu hakkındaki İHAM kararlarına bakıldığında da benzer kabullere gidildiği görülecektir. İHAM birçok kararında mahpusların, özgürlük kısıtlamasının kaçınılmaz olarak doğasında bulunan ızdırıp düzeyini aşan şekillerde bulundurulmasının İHAS'a aykırı olacağını ortaya koymuştur³⁰.

Mahpuslardan koğuşa ilişkin elektrik gideri tahsilatı yapılması da Anayasa'nın 17, 20, 22 ve İHAS'ın 8. maddesi ile koruma altına alınan özel ve aile hayatına saygı hakkı, Anayasa'nın 25, 26 ve İHAS'ın 10. maddesi ile koruma altına alınan ifade özgürlüğü³¹ ve Anayasa'nın 35 ve

28 Demirbaş, s:51; Monica Macovei, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. Maddesi'nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz, Kişinin Özgürlük ve Güvenlik Hakkı", Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 91, 1. Bası, Eylül 2005, s:6; A. Sinan Sürücü, "İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türkiye'de Tutuklama", Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, 2010, s:15.

29 Dickson / Birleşik Krallık, Başvuru No: 44362/04, 04.12.2007, §67,68. Hükümlülerin de birçok hakka sahip olduğunun ilk defa Wahlberg tarafından ortaya konulduğuna dair bilgi için bkz. Demirbaş, s:53.

30 Birçok karar içerisinden Ghavtadze / Gürcistan, Başvuru No: 23204/07, 03.03.2009, §76. Anayasa Mahkemesi kararlarında da bu içtihat takip edilmekte ve kararlarda bu noktaya vurgu yapılmaktadır (Birçok karar içerisinden Mehmet Hanifi Bakı, Başvuru No: 2017/36197, 27.06.2018, §23).

31 İHAM içtihatlarında belirtildiği üzere medyanın haber yayma ve bilgi iletme yükümlülüğü kadar halkın bu bilgileri alma hakkı da vardır (News Verglags GmbH & Co. KG / Avusturya, Başvuru No: 31457/96, 11.01.2000, §56).

İHAM'ın 1 sayılı Ek Protokolü'nün 1. maddesi ile koruma altına alınan mülkiyet hakkıyla doğrudan ilgilidir.

Belirtilen genel ilkelerin, konu hakkındaki akla gelen; “hükümlü ve tutuklu olmayan kişilerin evlerinde ya da kendilerine ait diğer alanlarda kullanmakta oldukları elektriğin ücreti kendilerinden tahsil edilirken mahpuslardan elektrik tahsilatı yapılmamasının eşitlik ilkesi başta olmak üzere sorun teşkil edip etmediği” şeklindeki soruya uygulanmasına dönelecek olursa; mahpuslar devletlere tanınmış yetki kapsamında kendi rızaları hilafına ceza infaz kurumları ile tutukevlerinde bulundurulmaktadır. Bu nedenle sivil kişilere nazaran kişi özgürlüğü gibi haklar açısından daha olumsuz şartlarda bulunmaları söz konusu iken bazı açılardan özgür kişilere nazaran daha fazla pozitif yükümlülük tanınması gereken durumdadırlar. Bir örnek ile açıklamak gerekirse devletler, vatandaşlarını kendilerine zarar verme riskine karşı da korumakla mükelleftir. Bununla birlikte özgürlüğü kısıtlanan kişiler açısından bu yükümlülüğün sınırı artmakta ve devletlere, öngörülebilir tüm risklere karşı koruma yükümlülüğü getirilmektedir³². Öyle ki İHAM; özgürlüğü kısıtlanan kişinin kendisine zarar verme riskinin bilinmesinin söz konusu olmadığı durumlarda dahi sözleşmecî devletlerin, kişileri öngörülebilir tehlikelere karşı koruma yükümlülüğü altında olduğuna ve bu yönde makul ve yeterli önlemleri almaları gerektiğine karar vermektedir³³.

Devletlerin sahip olduğu, kişilerin özgürlüğünü kısıtlama yetkisi önemli bir yetki olduğundan anılan yetkinin bir sonucu olarak mahpusların tüm temel ihtiyaçlarının ilgili devlet tarafından giderilmesi de bir zorunluluktur. Özellikle de bu ihtiyaçları ekonomik koşulları nedeniyle karşılayamayacak durumda olanların ihtiyaçlarının giderilmesi elzemdir³⁴. Sonuçta sivil kişilerden bedeli tahsil edilen elektrik kullanımının özgürlüğü kısıtlanan kişilerden tahsil edilmemesi eşitlik ilkesini ihlal

³² Birçok karar içerisinde Çoşelav / Türkiye, Başvuru No:1413/07, 09.10.2012.

³³ Keller / Rusya, Başvuru No: 26824/04, 17.10.2013, §75-91.

³⁴ Bu durumda olan mahpusların, ihtiyaçları devlet tarafından giderilmediği takdirde herhangi bir gelire de sahip olmamaları nedeniyle ailelerinden ekonomik destek almak zorunda kalacağı, bu nedenle de itibarlarının erozyona uğrayacağı ve kişide mahcubiyet yaratacağı açıktır.

etmediği gibi kanımızca olması gereken hukuk açısından da bir sorun barındırmamaktadır³⁵.

Konu hakkında üzerinde durulması gereken bir diğer husus sivil kişilerin bulundurabilecekleri elektrikli eşyalarda bir sınırlama söz konusu olmadığından elektrik kullanım miktarının çok üst düzeye çıkabilecek olmasına karşın mahpuslar açısından bulundurulabilecek elektrikli eşyalar sınırlandırılmış olduğundan mahpusların aşırı bir elektrik tüketimine yol açması da mümkün olamayacaktır. Nitekim Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik'in 9. maddesi incelendiğinde bulundurulmasına izin verilen elektrikli eşyalardan sadece saç kurutma makinesinin yüksek miktarda elektrik harcamasına neden olduğu söylenebilecektir³⁶. Bu nedenle ortaya çıkacak olan giderler büyük miktarlara karşılık gelmediğinden insan haklarına uygun hareket etmemenin çok büyük bir kazanç sağlamayacağı da görülmektedir.

Ulaşılan bu sonucun mülkiyet hakkı çerçevesinde de değerlendirilmesi gerekmektedir. Bilindiği üzere mülkiyet hakkı mutlak bir hak niteliğinde olmayıp, kimi koşullar altında müdahale edilebilir bir hak niteliğindedir. İHAM bu yönde bir müdahalenin, mülkiyet hakkı sahibine aşırı bir yük getirmemesini, müdahalenin "adil bir denge" ve meşru amaç taşıması gerektiğini belirtmektedir. Yine Mahkeme içtihatlarında mülkiyet hakkına yönelen müdahalenin adil denge kuralı kapsamında bireyin hakları ile kamusal faydanın sağlanması açısından dengede olması, müdahalenin ulusal hukukta bir dayanağı olması ve bireyi müdahalenin orantısız etkilerine karşı koruma içermesi gerektiği belirtilmek-

³⁵ Nitekim Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik'in 9. maddesine 31.01.2023 tarihli değişiklik ile "Çocuk ve kadın hükümlülerin tüm elektrik giderleri kurum bütçesinden ödenir" şeklindeki son fıkraya eklenmiştir.

³⁶ Her ne kadar Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik'in 9. maddesi ile çocuk ve kadın hükümlülerin bulunduğu odalarda çamaşır makinesi ve kurutma makinesi gibi yüksek elektrik kullanımına neden olabilecek makineler bulundurulmasına izin verilmesi nedeniyle tarafımızdan aksi kanaate ulaşılabılır ise de yukarıda belirtildiği üzere 9. madde aynı zamanda "çocuk ve kadın hükümlülerin tüm elektrik giderleri kurum bütçesinden ödenir" fıkrasını ihtiva etmekte olduğundan maddenin düşüncemizi çürütmediği aksine destek olduğu kanaatindeyiz.

tedir³⁷. Görüleceği üzere ülkemizde mahpuslardan elektrik ücretlerinin tahsil edilmesi henüz İHAM'ın ilk değerlendirme aşaması olan kanunilik unsuruna takılmaktadır. Ancak kanun ile bu yönde bir yükümlülük ve yükümlülüğe ilişkin koruma mekanizmaları getirildiği takdirde de mülkiyet hakkına yönelen bu yükümlülük kanımızca; kamuya ciddi bir fayda sağlamadığı gibi bireylere yük getirmekte olduğundan adil bir denge sağlanamayacaktır.

Hapis cezasının infaz edildiği kurumların insan onuruna uygun koşulları barındırır nitelikte olması da zorunludur. Nitekim bu zorunluluk İHAS'ın 3, Anayasa'nın 17. maddelerinin doğal bir sonucu olduğu gibi aynı zamanda CvGTİHK'un 2/2. fıkrasında da; *"ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz"* denilmek suretiyle ortaya konulmuştur. Bu nedenle mahpusların içerisinde bulunduruldukları durum insan onuruna zarar verici nitelikte olamayacaktır³⁸. Hükümlülerin içerisinde buldukları koşullar kendilerinin yeniden sosyalleşmesini sağlayacak nitelikte olması ve hapis cezasının doğasında bulunan ızdırap düzeyini aşan nitelikte olmamalıdır. Bu kapsamda mahpusların barınma ve yaşam alanlarının fiziki koşulları, temizlik, sağlık, beslenme hizmetleri ve diğer her alanda insan onuruna uygun koşullar taşıması; aynı zamanda ilaç, aydınlatma, beslenme, barınma, ısınma ve benzeri temel giderlerinin devlet tarafından karşılanması gerekmektedir. Anılan koşulların sağlanması büyük ölçüde veya tamamen elektrik kullanımına bağlıdır.

Elektrik kullanımının ücrete bağlanması ile ekonomik olarak zor durumda olan mahpuslar tarafından anılan ücretler ödenemeyecek, bu nedenle de hapis cezasının doğasında var olan elemin ötesine geçilmiş olacaktır. Bu durumda da yukarıda açıklandığı üzere İHAM ve Anayasa Mahkemesi içtihatlarına aykırı hareket edilmiş olacaktır. Zira Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında

³⁷ David John Harris, Michael O'Boyle, Ed Bates, Carla Buckley, *"Harris, O'Boyle & Warbrick Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku"*, Çev.: Ulaş Karan, Mehveş Bingöllü Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, 2021, İstanbul, s:834-837.

³⁸ Konu hakkında İHAM'ın birçok kararı bulunmakla birlikte Kalashnikov / Rusya, Başvuru No: 47095/99, 15.11.2002 kararında temel ilkeler ortaya konulmuştur.

Yönetmelik ile koğuştta bulundurulmasına izin verilen elektrikli eşyalar hayatın asgari şartlarda devamını sağlayabilmek adına bulundurulması zorunlu olan eşyalardır. Ekonomik durumu, özellikle de uzun hapis süreleri nedeniyle, anılan eşyaların elektrik harcamasını karşılayabilecek düzeyde olmayan mahpuslar asgari hayat şartlarını sağlayamaz hale geleceklerdir. Böylece ekonomik açıdan dezavantajlı kişilerden elektrik gideri istenilmesi aslen kendilerini insan onuruna uygun bir hayat sürmekten uzak tutacaktır. Bu durum da insan hakları açısından kabul edilebilir olmayacaktır.

Nitekim CvGTİHK'un "Hükümlünün Barındırılması ve Yatırılması" başlığını taşıyan 63. maddesinin son fıkrası da bu hakkı koruma altına alır şekilde; "Oda ve kısımlarda iklim koşulları göz önüne alınarak yeterli yer, ışık, ısınma, havalandırma ve hijyen sağlanır" düzenlemesini içermektedir. Benzer şekilde Avrupa Cezaevi Kurallarına Dair Üye Devletlere Rec (2006) 2-rev Sayılı Tavsiye Kararı'nın 18.1. maddesinde de; "Mahpuslara sağlanan barınma yerleri ve özellikle bütün yatakhane bölümleri, insan onuruna ve mümkün olabildiğince özel yaşama saygı gösterecek biçimde olmalı, iklim koşulları ve özellikle zemin alanı, havanın metreküp miktarı, aydınlatma, ısıtma ve havalandırma dikkate alınarak, sağlık ve temizlik gereklerini karşılamalıdır." denilmek suretiyle aydınlatma, iklim koşullarına uygun ısıtma ve havalandırma gerekliliklerinin karşılanması aranmıştır³⁹.

Bu noktada belirtmelidir ki Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik'in 9. maddesi ile bulundurulmasına izin verilen vantilatörün giderinin mahpus tarafından karşılanacağı düzenlenmiştir. Kanun ile sağlanması zorunlu tutulan ısınma ve havalandırmayı sağlayabilecek nitelikte olan vantilatöre ilişkin elektrik giderinin yönetmelik ile mahpuslardan tahsil edilmesinin kabul edilmiş olması da kanımızca uygun değildir.

³⁹ Nitekim İHAM kararlarında da, birçok diğer kötü koşulun yanı sıra, havalandırmanın kötülüğü de İHAS'ın 3. maddesi kapsamında değerlendirilmiştir (Kalashnikov / Rusya, Başvuru No: 47095/99, 15.11.2002; Constantin Modarca / Moldova, Başvuru No: 37829/08, 13.11.2012).

Ayrıca belirtmek gerekir ki mahpuslardan tahsil edilen elektrik giderleri kişiselleştirilmiş veya daha doğru bir tabir ile “koşuştırılmış” bir gider değıldir. Zira bu giderler gerçek anlamda mahpusların kullanmış oldukları elektriğın karşılığı olmayıp, ceza infaz kurumunda kullanılan elektriğın koğuş başına bölünmesi suretiyle hesaplanmaktadır⁴⁰.

Anılan hesaplama yönteminin ortaya çıkarttığı tek sorun hesaplanmanın koğuşlaştırılmamış olması da değıldir. Zira kimi ceza infaz kurumlarında yüksek miktarda enerji harcayan; ekmek fırını, imalathane, aydınlatma jeneratörleri, üretilenleri serin tutabilmek için güçlü klima ve soğutma sistemleri ile elektrik tüketen atölyeler bulunmaktadır. Bu nedenle de anılan ceza infaz kurumlarının elektrik tüketimi yüksek oranda gerçekleşmektedir. Elektrik tüketiminin yüksekliğı nedeniyle ücretlendirme sırasında kilovatsaat hesaplaması da yüksek oran üzerinden gerçekleştirilmektedir. Böylece mahpusların harcamış oldukları elektrik üzerinden bir hesaplama yapılarak kendilerinden tahsilata gidilmemekte, ceza infaz kurumunda harcanan toplam elektrik miktarı nedeniyle yüksek oran üzerinden tahsilat gerçekleştirilmektedir. Bu durumun da hukuka uygun olmadığı ve mülkiyet hakkını zedeler nitelikte olduğu açıktır⁴¹.

Üstelik elektrik harcamasına ilişkin tahsilat sırasında kişiselleştirilme de söz konusu değıldir. Örneğın koğuşta bulundurulmasına Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik ile izin verilen elektrikli su ısıtıcısının elektrik giderleri de mahpuslardan ortak olarak tahsil edilmektedir. Oysa kimi durumlarda bu uygulama da hakkaniyeti zedeler sonuçlara yol açabilecektir. Örne-

⁴⁰ Aslen bu durum Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik’de uygun değıldir.

⁴¹ Belirtilmelidir ki 31.01.2023 tarihli değışiklik ile Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik’in 9. maddesine; “Aydınlatma dışındaki elektrik giderleri, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu tarafından mesken abonelikleri için belirlenen ücret tarifesi esas alınarak ceza infaz kurumunca hesaplanan bedel üzerinden hükümlü tarafından karşılanır. Ancak; hükümlü tarafından karşılanacak elektrik gideri, bulunduğu ceza infaz kurumunca gerçekleştirilen elektrik tedarik ihalesi veya işlemi sonucunda belirlenen elektrik birim fiyatının mesken aboneliğinden daha düşük olması halinde düşük olan birim fiyat üzerinden hesaplanır” şeklinde fıkra eklenmiş, bu suretle ortaya çıkan haksızlığın kısmen de olsa azaltılmasına çalışılmıştır. Ancak bu değışiklik ile başarıya ulaşılabildiğini söylemek kolay değıldir.

ğin koğuştta bulunan dört kişiden üçünün her gün çok sayıda çay tükettiği, bu nedenle elektrikli su ısıtıcıyı sıklıkla kullanarak çok fazla elektrik giderine neden olduğu düşünöldüğünde, aynı koğuştta kaldığından anılan gidere ortak olmak durumunda kalacak olup hiç çay içmeyerek bu yönde herhangi bir elektrik giderine neden olmayan diğere mahpusun durumuna ilişkin bir çözüme de bulunmamaktadır.

Elektrik giderinin ödenmemesi veya ödenememesi durumunda ne olacağına da tartışılması gereklidir. Elektrik giderinin ödenmemesi halinde koğuştun aydınlatma gibi aydınlatma dışındaki elektriğinin kesilemeyeceği de açıktır⁴². Bu durumda Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik ile bulundurulmasına izin verilen elektrikli eşyaların kullanımına izin verilmeyeceği, toplatılabileceği ileri sürülebilir. Ancak yukarıda açıklandığı üzere Yönetmelik ile bulundurulmasına izin verilen elektrikli eşyalar lüks tüketim maddesi olmayıp temel ihtiyaç niteliğinde olduğundan kanımızca eşyaların kullanılmasının engellenmesi ya da geri alınması söz konusu olamayacaktır.

Konu hakkında son olarak belirtilmelidir ki Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik'in 18 ve 9. maddeleri birlikte değerlendirilerek tutuklulardan da elektrik giderine ilişkin tahsilat gerçekleştirilmektedir. Oysa henüz haklarında kesinleşmiş bir mahkumiyet kararı bulunmayan tutuklular masumdur ve kendilerinin özgürlüğü hiçbir şekilde kefarete amacıyla değil koruma tedbiri olarak kısıtlanmaktadır. Yine ölkemizde tutukevi bulunmadığından tutuklular ceza infaz kurumlarına yerleştirilmektedirler. Her ne kadar CvGTİHK'un 111. maddesi bu uygulamaya izin verir görünmekteyse de bu uygulamanın hukukiliği de tartışmalıdır. Sonuçta bir koruma tedbiri olması uyarınca; muhakemenin sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilebilmesini, delil elde edilmesini sağlama veya elde edilmiş delilin koruma

42 Bununla birlikte elektrik giderini ödemeyen mahpusların elektriklerinin kesildiğine dair haberlere rastlanılmaktadır (<https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/260882-hapishanede-de-faturasini-odemeyenin-elektrigi-kesiliyor> (Erişim:08.04.2023), <https://www.gazeteduvar.com.tr/zamlar-cez-aevlerini-de-etkiledi-3-gun-beklemeden-elektrigi-kestiler-haber-1553264> (Erişim:08.04.2023)).

altına alınması amacıyla⁴³ uygulanan tutuklamanın neden olduğu tüm giderler de devlet tarafından karşılanmalıdır. Bu nedenle de tutuklulardan da elektrik ücreti tahsil edilmesinin hukuka uygun olmadığı kanaatindeyiz.

Tutuklulardan tahsil edilmekte olan elektrik giderlerinin Ceza Muhakemesi Kanunu'nun⁴⁴ 141. maddesi kapsamında da değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira CMK'nın 141. maddesi uyarınca; *"tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturmayaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen, mahkum olup da gözaltı ve tutuklulukta geçirdiği süreleri, hükümlülük sürelerinden fazla olan veya işlediği suç için kanunda öngörülen cezanın sadece para cezası olması nedeniyle zorunlu olarak bu ceza ile cezalandırılan"* kişiler, maddi ve manevi her türlü zararını devletten isteyebileceklerdir.

Ancak anılan şartları taşıyan kişiler tarafından tutukluluk sürecinde kendilerinden tahsil edilmiş bulunan elektrik giderleri CMK'nın 141. maddesi kapsamında talep edildiğinde bu talepler kabul edilmemekte ve iadesine karar verilmemektedir⁴⁵. Bu durum da mülkiyet hakkı ile İHAS'ın 5/5. fıkrasını ihlal eder nitelikte olduğunu düşünmekteyiz.

Sonuç

Çalışma kapsamında açıklanmaya çalışıldığı üzere mahpuslardan elektrik giderlerinin tahsilinin kanuni bir dayanağı bulunmamaktadır. Bu nedenle de bu yönde bir tahsilat hukuka uygun değildir.

⁴³ Bahri Öztürk, Behiye Eker Kazancı, Sesim Soyer Güleç, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri", Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, 2019, s:26.

⁴⁴ Bundan sonra CMK olarak anılacaktır.

⁴⁵ Sinan Sürücü, Doğukan Algan, "Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat Davaları", İzmir Barosu Dergisi, Yıl:79, Sayı:2, Mayıs 2014, s:59,60. Bu yöndeki birçok karar arasından örnek olarak İzmir 1. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2017/211 esas, 2018/385 karar sayılı 12.11.2018 tarihli kararı gösterilebilir. Anılan karar içerisinde mahkemece; *"cezaevinde hayatını idame ettirmek için harcadığı, gözaltında ve tutuklu olmasaydı da yapacağı harcamaların kendisine maddi tazminat kapsamında ödenmesinin mükerrer maddi tazminat ödemesine yol açacağı"* denilmiştir. Ancak ilgili kişi tutuklanmamış olsaydı kimi giderleri yapmış olmayacağı açıktır. Örneğin kişi tutuklanmamış olsaydı, çalışma konusu kapsamındaki; cezaevinde kalmış olduğu koşunun elektrik ve benzeri giderlerine ortak olmak zorunda kalmayacağı açıktır.

İnsan haklarının ulaştığı nokta ve Ceza İnfaz Kurumlarında Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik ile ceza infaz kurumlarında yer alan koşullarda bulundurulmasına izin verilen elektrikli eşyalar dikkate alındığında anılan eşyaların bulundurulması ve kullanılması engellenemeyecektir. Zira aksi halde kişilerin en temel ihtiyaçlarından bazısının karşılanmaması söz konusu olacak, bu durum da özgürlük kısıtlamasının doğasında yer alan ızdırap düzeyini aşan sonuçlara yol açacaktır. Bu durum İHAM içtihatlarında İHAS'ın ihlali olarak kabul edilmekte olduğundan olası bir engelleme halinde ülkemiz aleyhine bir ihlal kararı verilmesi söz konusu olacaktır.

Nitekim çağdaş ceza infaz sistemlerinde temel amaç kefarete değil rehabilitasyon ve topluma yeniden kazandırma haline gelmiştir. Hükümlülerin elektrik kullanımının temel ihtiyaçların kullanılmasını engelleyecek şekilde kısıtlanması ya da bu kullanımı engeller nitelikte ücret talep edilmesi infazın amacına da uygun olmayacaktır.

Tüm bunlardan bağımsız olarak elektrik giderlerinin gerçek anlamda kişiselleştirilmiyor oluşu da mülkiyet hakkını zedeler niteliktedir. Oysa mülkiyet hakkı hem Anayasa hem de uluslararası sözleşmeler ile koruma altına alınmış bir insan hakkıdır.

Sonuçta mahpuslardan elektrik gideri tahsil edilmesinin hukuka uygun olmadığını ve bu duruma son verilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Kaynakça

Ağtaş Özkan, “Ceza ve Adalet”, Metis Yayıncılık, 2. Baskı, 2017

Akbulut Berrin, Demirkol Neslihan, Turan Taha Yasin, “İnfaz Hukuku”, Adalet Yayınevi, 2021

Arabacı Esmâ Nalbant, “Norbert Elias’ın Uygarlık Kuramı Üzerine Bir İnceleme”, Cilt:12, Sayı:3, Eylül 2019

Aras Bahattin, Güverçin Sezgin, “İnfaz Hukuku”, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, 2021, Ankara

Artuk Mehmet Emin, Alşahin Mehmet Emin, “Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Yıl:2015, C:21, S:2

Bacaksız Pınar, “Cezalandırma ve Topluma Yeniden Kazandırma”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:16, Özel Sayı 2014, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez’e Armağan

Barnes Harry Elmer, Teeters Negley K., “İlkel Cezalar ve Fiziksel Cezanın Başlıca Türleri”, Çev.: Devrim Aydın, Ankara Barosu Dergisi, 2011/4

Bayrak Emek, “Şiddet Tekelinin Tarihsel Gelişimi ve Bugüne Dair Notlar”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:68 (1), 2019

Demirbaş Timur, “İnfaz Hukuku”, Seçkin Yayıncılık, 8. Baskı, 2021

Dilberoğlu A. Vedat, “Cezalar ve Güvenlik Tedbirlerinin Amacı ve Niteliği”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:65, Sayı:4, 2016

Ertekin Cumhuri, “Zulmün Tarihi”, Sia Kitap, 2. Baskı, 2021

Foucault Michel, “*Hapishanenin Doğuşu*”, Çev.: Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi, 8. Baskı

Gökcen Ahmet, “*Hürriyeti Bağlayıcı Cezanın Amacı ve İnfazı Sistemleri*”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:8, Yıl:2000, Sayı:1-2

Harris David John, O’Boyle Michael, Bates Ed, Buckley Carla, “*Harris, O’Boyle & Warbrick Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*”, Çev.: Ulaş Karan, Mehveş Bingöllü Kılıcı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı, 2021, İstanbul

Kelce Sıla Nazlı, Aktay Halil İbrahim, “*Devletin Şiddet Tekeli – Meşruiyet Sorgusu*”, <http://www.umut.org.tr/userfiles/files/PDFler/S%C4%B1la%20Nazlı%C4%B1%20Kelce%2C%20Halil%20I%CC%87brahim%20Aktay.pdf>

Kıdıl Fahrettin, “*Cezalandırmanın Amacı ve “Umut Hakkı” Bağlamında Koşullu Salıverilme Yasakları*”, TBB Dergisi, Yıl:31, Sayı:138, 2018

Macovei Monica, “*Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 5. Maddesi’nin Uygulanmasına İlişkin Kılavuz, Kişinin Özgürlük ve Güvenlik Hakkı*”, Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 91, 1. Bası, Eylül 2005

Özbek Veli Özer, “*İnfaz Hukuku*”, Seçkin Yayıncılık, 14. Baskı, 2021

Öztürk Bahri, Erdem Mustafa Ruhan, “*Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku*”, Seçkin Yayıncılık, 21. Baskı, Ekim 2021

Öztürk Bahri, Kazancı Behiye Eker, Güleç Sesim Soyer, “*Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri*”, Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, 2019

Paye Jean-Claude, “*Hukuk Devletinin Sonu*”, İmge Kitabevi, 1. Baskı, 2009

Roth Mitchel P., “Göze Göz Suç ve Cezanın Küresel Tarihi”, Çev.: Barışhan Erdoğan, Can Yayınları, 1. Baskı, 2017

Sancakdar Oğuz, Önüt Lale Burcu, Doğan Eser Us, Turhan Mine Kasapoğlu, Seyhan Serkan, “İdare Hukuku Teorik Çalışma Kitabı”, Seçkin Yayıncılık, 8. Baskı, Eylül 2019

Sanıvar Ramadan, “Modern İnfaz Hukuku ve Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye) Kurumu”, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, 2020

Sürücü A. Sinan, “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türkiye’de Tutuklama”, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, 2010

Sürücü Sinan, Algan Doğukan, “Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat Davaları”, İzmir Barosu Dergisi, Yıl:79, Sayı:2, Mayıs 2014

Tezcan Durmuş, Erdem Mustafa Ruhan, Sancakdar Oğuz, Önok Rifat Murat, “İnsan Hakları El Kitabı”, Seçkin Yayıncılık, 8. Baskı, 2019

Teziç Erdoğan, “Anayasa Hukuku”, Beta Yayınları, 5. Bası, İstanbul 1998

Yavuzdoğan Seçkin, “Anayasa Mahkemesinin Yürütme Organının Düzenleyici İşlem Yapma Yetkisine Yaklaşımı”, AÜEHFD, C. VIII. S.3-4 (2004)

Diğer Kaynaklar

<https://cte.adalet.gov.tr/Home/SSSorularDetay/7>

<https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/260882-hapishanedede-faturasini-odeyemeyenin-elektrigi-kesiliyor>

<https://www.gazeteduvar.com.tr/zamlar-cezaevlerini-de-etkiledi-3-gun-beklemeden-elektrigi-kestiler-haber-1553264>